

Maria skolgata 83
118 53 Stockholm
Telefon 08 50 65 50 00
info@konstnarsnamnden.se
www.konstnarsnamnden.se

Kulturdepartementet
103 33 Stockholm

Stockholm 2010-02-08

Dnr 14-220/2009
Ert dnr Ku2009/2332/KV

YTTRANDE

Avveckling av inkomstgarantier för konstnärer

promemoria

Konstnärsnämnden har till uppgift att besluta om statliga bidrag och ersättningar till konstnärer, i den utsträckning detta inte är någon annans uppgift. Myndigheten ska hålla sig underrättad om konstnärernas ekonomiska och sociala förhållanden samt löpande bevaka trygghetssystemens utformning och tillämpning i förhållande till konstnärlig verksamhet. Myndigheten ska i sin verksamhet integrera ett jämställdhets- och mångfaldsperspektiv samt ett internationellt och interkulturellt utbyte och samarbete.

Allmänt

Konstnärsnämnden har till uppgift att besluta om innehavare av inkomstgaranti inom konstområdena bild, form, musik, teater, dans och film enligt förordning (1976:504) inkomstgaranti för konstnärer.

Inkomstgaranti för konstnärer är en av de former av stöd till professionellt verkamma konstnärer som nämnden är satt att förvalta med målsättningen att öka möjligheten för kvalificerade konstnärer som lever eller verkar i Sverige att ägna sig åt sitt konstnärliga arbete och att vidareutveckla sitt konstnärskap.

Nämnden förfogar över ett brett spektrum av stipendie- och bidragsmöjligheter med alltifrån 3 000 kr för att åka på ett internationellt kulturutbyte till ett grannland till inkomstgarantier som ges på livstid. Det finns en grundläggande struktur för stipendiegivningen som är given utifrån faktorer som konstnärskapets kvalitet, konstnärens ålder eller om man så vill konstnärskapets ålder och omfattningen på medel som tilldelats konstområdet. Enstaka ettåriga s.k. arbetsstipendier om 50 000 kr till 100 000 kr kan ges till professionella konstnärer i alla åldrar medan femåriga arbetsstipendier kräver en högre grad av etablering. Långtidsstipendier som omfattar 10 år med tre baslopp årligen ges till väl etablerade konstnärer som med en tryggad grund i sin ekonomi anses kunna utveckla ett betydande konstnärskap. Inkomstgarantin har varit det största, få förunnat, då det betydande

konstnärskapet tryggas, utvecklas och får sitt yttersta erkännande från statens sida.

Inkomstgarantin är unik i floran av stöd inom konstnärspolitiken med sin konstruktion, löptid och att den tydligt är både bakåtblickande och framåtblickande. En konstnär skall enligt 1 § i Förordning (1976:504) om inkomstgarantier för konstnärer ”*stå för konstnärlig verksamhet av hög kvalitet och stor betydelse för svenskt kulturliv*”. Staten har tydligt pekat ut en kvalitetsnivå som enbart kan uppnås efter ett omfattande konstnärskap vilket genomgående har tolkats som att den ges till äldre konstnärer men det skall också finnas betydande kraft kvar i konstnärskapet när man tilldelas en garanti.

Enligt 8 § i Förordning (1976:528) om bidrag till konstnärer kan konstnärsbidrag, det som i huvudsak fördelas som kortare arbetsstipendier, ”*utgå för att ge aktiv konstnär en sådan ekonomisk trygghet under viss tid att han kan ägna sig åt konstnärlig yrkesutövning utan avbrott eller åt experiment och nydanande inom konstnärlig verksamhet*.” Den kvalitetsnivå som uppges är att konstnären skall vara professionell, dvs. inte under utbildning och aktiv.

Systemets livslängd vid en avveckling

Den yngste innehavaren av en inkomstgaranti är idag 52 år. Totalt 25 innehavare är mellan 52 och 59 år. Enligt SCB:s beräkningar av återstående livslängd har dessa personer genomsnittlig 25 till 30 år kvar vilket betyder att inkomstgarantisystemet - om inget annat beslutas - kommer att fortsätta cirka 30 år.

Brister i inkomstgarantins utformning

För den grupp innehavare som har minst egen inkomst gör garantins regler att det i princip inte ”lönar sig” att arbeta. Det är orimligt att dessa garantinnehavares egna inkomster inte alls ökar deras totala inkomster. Vidare är utbytet av den egna inkomsten marginellt också på nivåer då den överstiger ett grundbelopp. Detta förhållande måste ses som ett principiellt fel i garantins konstruktion. De kan också leda till att konstnärer i vissa fall arbetar utan ersättning eftersom de inte kan tillgodogöra sig någon del av ersättningen, en effekt som skapar ojämlika villkor mellan dem som har och inte har garanti. Se effekterna av de nuvarande reglerna i bilaga 1.

Den statliga inkomstgarantin för konstnärer uppgår nu till maximalt fem grundbelopp, under år 2010 till 212 000 kr (5 x 42 400). I det nuvarande systemet minskas beloppet med innehavarens årsinkomst upp till ett basbelopp och med 75 % av årsinkomsten i övrigt. Konstnärsnämnden har föreslagit att avtrappningsreglerna justeras så att innehavarna får behålla en större del av den egna inkomsten genom att innehavare med inkomster som understiger två basbelopp får behålla dessa ograverade. Därefter föreslås en avräkning av garantibeloppet med 75 % av den egna inkomsten. Genom den föreslagna justeringen skulle avräkningen med år 2009 gällande basbelopp påbörjas när den egna inkomsten överstiger 80 000 kr.

Systemet bör även ses över i förhållande till att konstnärer idag inte enbart verkar som löntagare utan även som näringsidkare (inom enskild firma, aktiebolag, handels-/kommanditbolag, ideell eller ekonomisk förening). Effekterna av garantisystemet är mycket olika beroende på i vilken juridisk form konstnären arbetar. En person med aktiebolag kan hypotetiskt välja att inte alls ta ut en lön från sitt bolag och då erhålla en maximal garanti. Den taxerade inkomsten för en person med enskild firma är resultatet i en firma, efter avskrivningar, eventuella fonderingar osv. En enskild firma har generellt lägre slutresultat än en jämförbar inkomst/omsättning för en a-skattare vilket då gör att man får ut mer av garantin.

Utvärdering av långtidsstipendier

Konstnärsnämnden genomförde 2006 en enkätundersökning för att utvärdera långtidsstipendiernas effekter. Promemorian citerar utvärderingen och nämnden vill därför redovisa mer av resultaten för att komplettera bilden. De konstnärer vars stipendium löpte ut år 2006 och de vars stipendier löpte ut år 2001 medverkade och sammanlagt 53 personer svarade. Antalet svar inom respektive konstområde är mycket begränsat och här redovisas resultat för samtliga svar. Bild- och formkonstnärerna utgör 30 av de svarande och musikområdet står för 15, teater och film för vardera 3 och dans för 2 svarande.

- Tre av fyra uppger att den tid de ägnat åt sin konstnärliga verksamhet ökat med mellan 25 och 100 % under stipendietiden.
- Fyra av fem anser långtidsstipendiet ökat deras möjligheter att som konstnärer delta i önskvärda sammanhang.
- Drygt 60 % bedömer att deras inkomster av konstnärlig verksamhet ökade med mellan 25 och 100 % på grund av långtidsstipendiet. En tredjedel menar att deras inkomster inte påverkats av stipendiet.
- Tre av fyra anser att stipendiet påverkat deras sätt att arbeta som konstnärer.
- Två av tre anser att långtidsstipendiet förbättrade deras senare möjligheter att efter stipendieperioden arbeta som konstnärer i betydande eller avgörande grad. För 10 % av de svarande hade stipendiet ingen sådan betydelse.
- Tre av fyra anser att stipendiet gjorde att de nu har en position/karriär som gör att de kan försörja sig på sin konst. En av tio anser sig redan ha haft en sådan position när de fick stipendiet.
- Två av tre gick när stipendiet tog slut tillbaka till en ekonomisk situation som liknade den de hade före stipendiet.

Många betonade att stipendiet gett arbetsro, möjlighet till konstnärlig fördjupning och ofta givande samarbeten med andra konstnärer. Man lyfter också fram stipendiets betydelse för självförtroende och produktivitet.

Punkterna ovan tyder på att stipendiets mål i flera avseenden verkar uppnås; stipendiaterna får tid och resurser att utveckla sitt konstnärskap, deras

möjligheter att få inkomst av sitt konstnärliga arbete ökar och deras position inom sitt yrke stärks.

Konstnärsnämndens utvärdering visar utan tvivel att långtidsstipendier är en verkningsfull form av konstnärsstöd. Detta bekräftas också genom kontakt med stipendiaterna samt kompetensutvecklingen av dessa konstnärskap. Nämnden kan dock även se att det finns konstnärskap och genrer som inte utvecklar en högre försörjningsgrad utan återgår till en lägre inkomst efter stipendiets slut trots kvalitativa och publika framgångar.

Nämnden vill även påpeka att inkomstgarantin visar liknande effekter av fördjupning av konstnärskap, förbättrad position inom området, större möjligheter att verka i konstnärligt önskvärda sammanhang och oberoende av bisysslor som inte verkar positivt på konstnärskapet.

Förslag och skäl

Promemorian menar att en fördelning av de återförda medlen skall ta hänsyn till den rådande fördelningen. Konstnärsnämnden håller inte med regeringen i ställningstagandet utan anser att fördelningen mellan konstarna bör hanteras av nämnden själv när det gäller fördelningen mellan de konstare som faller inom nämndens område. Den rådande fördelningen mellan konstarna är en delvis ärvd situation från tiden före nämndens tillkomst. Därefter skedde en fördelning inom nämnden fram t.o.m. 2005 som grundades på den egna interna organisationen i arbetsgrupper. Kansliets egen analys visar även att en omfördelning av antalet garantier gjorts utan en uttalad viljeriktning från nämndens sida pga. systemets komplexitet. En viktig teknisk faktor i tilldelandet av nya inkomstgarantier mellan konstområdena, som ligger i själva utformningen av garantin, är ålder och den självklarhet att en yngre konstnär som utses troligt kommer ha sin garanti under en lång period jämfört med en person som utses när den är 70 år eller äldre. För nämndens del kan tydligt urskiljas att bild- och formområdet genomsnittligt har en betydligt äldre grupp garantiinnehavare än resterande områden och att dans- och filmkonstnärerna har lägst genomsnittlig ålder. Det är också bild- och formområdet som utser äldst nya garantiinnehavare. Till detta kommer faktorn att garantins form med ett fast antal som endast förändras när en konstnär avlider i sig leder till att en omfattande ändring av mottagarna är omöjlig. Man kan till och med se att konstruktionen i sig är konserverande då det varje år endast är ett fåtal garantier som blir lediga, och besluten tenderar att ge den nya garantin till det konstområde som förlorade det. Det finns också en tendens till fixering vid de lediga rummen dvs. de som skall fördelas utan en djupare analys eller eftertanke på de garantier som respektive konstare, kön, yrkesgrupp, geografiskt område m.m. redan innehar.

Nämnden har de senaste åren aktivt arbetat med att syna grunderna för den nuvarande ordningen och styrelsen har uttalat sig principiellt om att man långsiktigt vill se en förändring som gynnar de områden som har minst inkomstgarantier samt att öka jämställdheten mellan könen.

Nämndens styrelse förde mycket omfattande diskussioner om fördelningen av långtidsstipendier hösten 2007 då ett fyrtiotal stipendier fördelades. Besluten grundades på en omvärldsanalys av situationen och förändringar inom konstområdena i kombination med antalet ansökande, antalet konstnärer inom

varje kategori, totala statliga kulturpolitiska insatser, de olika områdenas stöd inom konstnärspolitiken och de olika områdena eller yrkesgruppernas förutsättningar för konstnärlig skapande.

En utökning av antalet långtidsstipendier bör ske på samma grund dvs. en uppdaterad analys av behov i förhållande till resurser och nämnden bör därför erhålla medlen utan att de fördelats på konstområden.

Förslaget diskuterar inte frågan om vilken summa som skall överföras efter att en inkomstgaranti frigörs. Är det summan av en hel garanti dvs. fem basbelopp, eller det faktiska uttaget som individen gjort det senaste året eller en genomsnittlig nyttjandegrad.

I genomsnitt har sex garantier blivit lediga per år de senaste fem åren, vilket betyder att ca 670 000 kr skulle frigöras per år. Summan är baserad på att en frigjord garanti är värd 53 % av 5 x basbeloppet (42 400 kr år 2010). Ett långtidsstipendium är enligt förordningen 3 basbelopp vilket skulle betyda att 5 nya stipendier kan fördelas. Totalt ökas antalet långtidsstipendier med ca 130 stycken, beräknat på årets basbelopp, vid en avveckling av samtliga inkomstgarantier.

Effekter av en avveckling av inkomstgaranti för konstnärer

Effekten av en avveckling av inkomstgaranti för konstnärer är enligt nämndens mening att resterande stipendiesystem åldersmässigt trycks uppåt, dvs. att långtidsstipendier samt kortare stipendier i ett högre antal kommer att ges till äldre konstnärer. De 10-åriga långtidsstipendierna som i huvudsak har fördelats till konstnärer i 40 årsåldern kommer säkerligen att få en tydligare spridning upp i ålder även pga. att antalet stipendier ökar. Hitintills har förordningen tolkats på så sätt att en enskild individ endast kan erhålla ett långtidsstipendium en gång dvs. enbart en period om 10 år. Att då tilldela en konstnär stipendiet vid 35 års ålder kan kännas tveksamt eftersom det statliga stödsystemet då inte har andra verktyg än punktstipendier eller pensionsstipendium att tillgå senare i personens yrkesliv.

Konstnärsnämndens har rätt att utdela ”bidrag av pensionskaraktär”. Konstnärsnämndens pensionsbidrag kan utgå till konstnär som uppnått pensionsålder eller är förtidspensionerad (SFS 1976:528). Sådant bidrag ges på livstid med ett årligt belopp som uppgår till 20 000 kr men nämnden har i princip sedan flertal år upphört att fördela nya stipendier vilket beskrivs i promemorian. Beslutet om att upphöra med att fördela nya pensionsbidrag har tagits i medvetande om att många konstnärer har låg pension och att pensionsbidraget måste bedömas ha stor betydelse för mottagarna trots att det uppgår till ett relativt litet belopp. Bidraget är skattepliktigt. Rent principiellt bör enligt nämndens uppfattning konstnärligt verksammas pension tryggas genom mer generella insatser än stipendier och bidrag. Beslut av direkt betydelse för pensionens storlek bör vila på generella regler och vara möjliga att överklaga. Avvecklingen av inkomstgarantin kan göra att nämnden återigen fördelar nya pensionsstipendier. Konstnärsnämnden vill i sammanhanget påpeka vikten av att pensionsproblematiken för konstnärer inom samtliga konstområden synas och inte enbart de som har en anställning inom vid en offentlig scenkonstinstitutioner utreds.

En annan effekt är att den statliga konstnärspolitiken kan sägas bli ojämn i förhållande till de olika konstområdena. Ordområdet kommer fortsatt att ha ett eget system baserat på långsiktig trygghet med sin garanterade författarpeng, vilken visserligen upphör när författaren går i ålderspension. Den garanterade författarpengen är ett system som Författarfonden själv byggt upp och vars medel tas ur en offentlighetsersättning nämligen biblioteksersättningen. Faktum kvarstår dock att efter en avveckling av inkomstgarantin kommer bildkonstnärer, komponister, koreografer, filmare m.fl. som längst att kunna erhålla ett 10-årigt stipendium medan författare och översättare kan erhålla den garanterade författarpengen under kanske 25 år.

Även om man logiskt kan argumentera att inkomstgarantins antal utgör ett stöd till ett mycket litet antal av det totala antalet konstnärer kommer avvecklingen att leda till en känsla av förlust av en kommande möjlighet för betydligt fler konstnärer. Nu är det en oerhört mycket högre faktisk möjlighet att erhålla ett av Konstnärsnämndens mångtliga andra stipendier som professionell konstnär än vad det är att komma genom nåsögat av bedömning för en inkomstgaranti, men en återkommande reaktion på förslaget om avveckling är att man tycker sig se en förändrad i mening nedvärderande syn på konstnärskapet. Nämnden är väl medveten om att detta är en subjektiv åsikt men vill ändå påpeka att det är en realitet i nämndens omfattande direktkontakt med konstnärerna. Inkomstgarantin har vid sidan av den ekonomiska delen varit ett sätt att offentligt peka ut betydande konstnärskap, ett utpekande som gjorts av kollegorna, dvs. andra konstnärer med statliga medel. Äran, symbolvärdet att staten och samhället värderar och garanterar konstnärskap som håller hög kvalitet men inte riktigt klarar av att vara självfinansierande har med andra ord haft stor betydelse något som nu försvinner.

Effekter som kan ses som positiva vid en avveckling är att medlen såsom promemorian skriver förs över till långtidsstipendier och därmed kommer fler till godo genom stipendiets kortare längd. Stipendier som då kan fördelas jämförbart och med ett mer aktivt förhållningssätt gällande genrer, geografisk spridning osv.

Indirekt kan frågan om avveckling av inkomstgarantin även synliggöra en större diskussion om konstnärers försörjningsmöjligheter efter 65 år och de omfattande problem som nämnden ser bland konstnärer som inte haft anställningar när det nya pensionssystemet börjar verka.

Konstnärsnämndens ställningstagande

Konstnärsnämndens tar inte ställning i frågan om inkomstgarantins avveckling, utan väljer istället att visa på garantins för- och nackdelar och vad nämnden ur sin expertsynpunkt kan se vara effekterna av en avveckling.

Vid ett riksdagsbeslut om en avveckling anser nämnden att medlen såsom promemorian föreslår ska återföras till stipendiesystemet i form av långtidsstipendier. Det är då av stor vikt att Konstnärsnämnden tillika Författarfonden får vidare ramar än vad den nuvarande förordningen ger gällande stipendiets löptid och storlek.

Nämnden vill understryka vikten av att förordning 1976:504 revideras så att de nuvarande problemen med inkomstgarantins regler elimineras. Det är inte försvarbart att staten i troligtvis 30 kanske 40 år till har ett stödsystem med brister. Konstnärsnämnden ser även att garantin reformeras för dem som fortsatt kommer att inneha garantin så att systemet uppmuntrar till egen intjänad inkomst.

Avslutning

Beslut i detta ärende har fattats per capsulam av Konstnärsnämndens styrelse, ordförande Ingrid Elam, vice ordförande Håkan Rehnberg, Christina Eriksson Fredriksson, Anders Forsman, Niklas Hjulström, Lotta Lekvall, Ida Lundén, Göran Malmgren, Johan Bengt-Påhlsson och Jannike Åhlund den 8 februari 2010. Efva Lilja har inte medverkat i beslutet pga. jäv. Föredragande tjänsteman har varit kanslichef Ann Larsson.

Ingrid Elam
Styrelseordförande

Ann Larsson
Kanslichef

Bilaga 1

År 2010 är basbeloppet 42 400 kr och maximigarantin 5 gånger större, dvs 212 000 kr.

Nuvarande regler. Första egna intjänade basbeloppet dras av i sin helhet från maximigarantin, därefter dras 75 % av egna inkomsten.

Egen inkomst	Avdrag från garantins maxbelopp	Utbetalas av garantin	Egen ink + garanti = årsinkomst	Nettoeffekt av den egna inkomsten	
				Kr	%
0	0	212 000	212 000	0	0%
1 000	0	212 000	212 000	0	0%
25 000	0	212 000	212 000	0	0%
50 000	48 100	163 900	213 900	1 900	4%
75 000	66 850	145 150	220 150	8 150	11%
100 000	85 600	126 400	226 400	14 400	14%
125 000	104 350	107 650	232 650	20 650	17%
150 000	123 100	88 900	238 900	26 900	18%
175 000	141 850	70 150	245 150	33 150	19%
200 000	160 600	51 400	251 400	39 400	20%
225 000	179 350	32 650	257 650	45 650	20%
240 000	190 600	21 400	261 400	49 400	21%
245 000	194 350	17 650	262 650	50 650	21%
250 000	198 100	13 900	263 900	51 900	21%
268 500	211 975	0	268 500	56 500	21%